

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних, професора, Соболя Євгена Юрійовича – на дисертацію Овчарова Андрія Вікторовича на тему: «Судовий розгляд публічно-правових спорів у сфері підприємництва», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (08 – право)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Конституція України визначає, що найвищою соціальною цінністю в державі є людина, її життя та здоров'я, гідність і честь, недоторканність та безпека. Саме права і свободи людини разом із гарантіями їх реалізації формують зміст і напрям діяльності державних інституцій. Держава несе відповідальність перед людиною за свої дії, а забезпечення та захист прав і свобод громадян становить її основний обов'язок. При цьому не існує винятків щодо того, які саме права людини мають бути гарантовані та захищені. Зокрема, це стосується сфери підприємництва та реалізації права на його здійснення. Так, стаття 42 Конституції встановлює, що держава повинна охороняти конкуренцію у підприємницькій діяльності, запобігати зловживанням монопольним становищем, неправомірному обмеженню конкуренції та проявам недобросовісної конкуренції. Законодавством також визначено види та межі монополії. При цьому наведене положення є лише одним із прикладів правового захисту у сфері підприємництва, адже ці функції забезпечує розгалужена система юрисдикційної діяльності різних суб'єктів, важливим елементом якої виступає адміністративна судова юрисдикція. З огляду на зазначене вище, не викликає сумніву, що дисертація Овчарова Андрія Вікторовича на тему: «Судовий розгляд публічно-правових спорів у сфері підприємництва» є актуальною та своєчасною.

Мета та завдання дисертаційного дослідження сформульовані чітко й послідовно, що забезпечує можливість повного розкриття його змісту. Так, мета дисертаційного дослідження полягала в тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів учених, норм чинного законодавства та практики його

реалізації з'ясувати сутність, розкрити зміст та особливості судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва, а також, спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного життя (с.20).

Об'єкт і предмет роботи визначені відповідно до вимог МОН України та створюють умови для всебічного аналізу досліджуваної проблематики. Структура дисертації А.В. Овчарова логічно узгоджується з поставленими завданнями, а також з об'єктом і предметом дослідження. Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять праці вчених з різних галузевих дисциплін, зокрема адміністративного права, адміністративного процесу, господарського права, господарського процесу, а також інших наукових дисциплін, таких як теорія держави і права, соціологія, філософія тощо. Нормативно-правову основу дисертаційної роботи становлять Конституція України, низка кодифікованих процесуальних нормативно-правових актів, а також законодавчих і підзаконних нормативних документів, які становлять основу правового регулювання судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва. Інформаційною та емпіричною базою дисертаційної роботи є практична діяльність суб'єктів вирішення публічно-правових спорів у досліджуваній сфері суспільного життя, науково-періодичні видання, наукова публіцистика тощо..

Про актуальність та своєчасність роботи свідчить також те, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до: Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р; Стратегії розвитку Науково-дослідного інституту

публічного права на 2023–2027 роки, затвердженої рішенням вченої ради НДПП від 5 квітня 2023 року № 4. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Варто також з позитивного боку відмітити те, що робота має як практичне так і теоретичне значення, адже результати дослідження можуть бути запроваджені у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності та освітньому процесі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження є першою спробою комплексно, на монографічному рівні встановити сутність і розкрити особливості судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва, на основі чого надати обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного життя (с.22).

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків. Зокрема, в роботі:

- вперше сформульовано авторське визначення поняття публічно-правового спору у сфері підприємництва, яке становить суспільно-правові відносини, що виникають між носієм владних повноважень та суб'єктом підприємницької діяльності з приводу захисту останніми своїх порушених або обмежених прав, свобод і законних інтересів, що були спричинені рішеннями, діями або бездіяльністю представника публічної влади (с.22);

- доведено, що наявні проблеми, пов'язані з вирішенням публічно-правових спорів у сфері підприємництва, мають систематичний і системний характер, що зумовлено такими чинниками: 1) відсутністю чіткого розмежування між публічно-правовими та приватноправовими спорами, що своєю чергою ускладнює процес розгляду справи та спричиняє судову плутанину; 2) наявністю суперечливих положень між Господарським

процесуальним кодексом та Кодексом адміністративного судочинства України; 3) відсутністю ефективних механізмів досудового врегулювання; 4) високим рівнем корупції в органах державної влади, у зв'язку з чим підприємці стикаються з адміністративним тиском з боку органів влади; 5) відсутністю сталих правових позицій Верховного Суду щодо окремих категорій публічно-правових спорів у підприємницькій сфері (с.23);

- відмічено, що публічно-правовий спір у сфері підприємництва – це суспільно-правові відносини, які виникають між носієм владних повноважень і суб'єктом підприємницької діяльності з приводу захисту останніми своїх порушених або обмежених прав, свобод та законних інтересів, що були завдані рішеннями, діями або бездіяльністю представника публічної влади. Визначальні властивості цього спору, на думку автора, полягають у тому, що він: 1) виникає з питань організації та провадження законної господарської діяльності у форматі підприємництва; 2) його сторони конкретизовані, а їхній правовий статус вирізняється додатковими законодавчими гарантіями; 3) вирішення спору має вплив не тільки на права, свободи та інтереси, а й подальший процес реалізації підприємництва, результат якого має економічну цінність (с.41);

- наголошено, що є чотири головні умови, наявність яких обов'язкова для виникнення публічно-правових спорів у сфері підприємництва: 1) належний адміністративно-правовий статус носія владних повноважень; 2) встановлення між суб'єктом підприємницької діяльності та владних повноважень адміністративних правовідносин; 3) відсутність факту виникнення публічно-правового спору на підставі цивільно-правового договору; 4) реалізація підприємницької діяльності належним суб'єктом у законний спосіб. Перелічені умови взаємопов'язані, унаслідок чого відсутність принаймні однієї з них перешкоджає виникненню публічно-правового спору у сфері підприємництва (с.56);

- обґрунтовано, що суб'єкти підприємницької діяльності як сторона публічно-правового спору – це відповідні встановленим

законодавством критеріям суб'єкти господарювання, які пройшли державну реєстрацію, а їхня діяльність підпадає під ознаки підприємництва. Як і суб'єкти владних повноважень, відповідні суб'єкти також різняться за своїм правовим статусом. Одну з найчисельніших груп підприємців слід вважати громадян, що реалізують свої права й інтереси самотійно, вступаючи в господарські та інші відносини як фізичні особи, або за рахунок створення підприємств (с.130);

- виокремлено особливості німецької моделі вирішення публічно-правових спорів за участю підприємців, зокрема: 1) широкі повноваження судів у перевірці не лише формальної законності дій адміністрації, а й їх змістової обґрунтованості. Підприємці можуть оскаржувати як уже прийняті адміністративні акти, так і бездіяльність органів публічної влади, якщо останні зволікають із прийняттям рішення, яке необхідне для реалізації економічної діяльності; 2) важливим елементом досліджуваної системи є обов'язкове дотримання принципу досудового розгляду у визначених законом випадках (с.166);

- запропоновано: здійснити уніфікацію понятійного апарату, адже Кодекс адміністративного судочинства України та Господарський процесуальний кодекс України не містять чіткого визначення публічно-правових спорів у сфері підприємництва, що негативно впливає на єдність правозастосовної практики та формує ситуацію правової конкуренції, коли той самий спір може бути кваліфікований як адміністративний або господарський; до статті 19 Кодекс адміністративного судочинства України додати окрему норму, у якій буде зазначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи в публічно-правових спорах у сфері підприємницької діяльності. Зокрема це стосується захисту останніми своїх порушених або обмежених прав, свобод та законних інтересів, що були спричинені рішеннями, діями або бездіяльністю представника публічної влади; тощо (с.178).

В роботі містяться й інші цікаві, як з практичної точки зору, так і з теоретичної, пропозиції та рекомендації.

Разом із тим, дисертація не позбавлена певних недоліків та суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень, зокрема:

1. Так, заслуговує на увагу те, що у висновках до підрозділу 1.1 автором було запропоновано власне визначення поняття публічно-правового спору у сфері підприємництва, а також виділено його ключові властивості (с.41). Разом із тим, додатково хотілося б уточнити: чим публічно-правовий спір у сфері підприємництва відрізняється від публічно-правових спорів в інших сферах суспільного життя?

2. Цікавим є те, що автором було сформульовано власне визначення поняття «юрисдикційна діяльність щодо захисту прав у сфері підприємництва». Втім, додатково хотілося б уточнити: якими є особливості юрисдикційної діяльності щодо захисту прав у сфері підприємництва?

3. На сторінці 56 дисертант вказує, що існує «чотири головні умови, наявність яких обов'язкова для виникнення публічно-правових спорів у сфері підприємництва: 1) належний адміністративно-правовий статус носія владних повноважень; 2) встановлення між суб'єктом підприємницької діяльності та владних повноважень адміністративних правовідносин; 3) відсутність факту виникнення публічно-правового спору на підставі цивільно-правового договору; 4) реалізація підприємницької діяльності належним суб'єктом у законний спосіб». Такий підхід є справедливим, але досить обмеженим. А відтак, додатково хотілося б уточнити: які ще умови може виділити автор?

4. Автору варто було більш змістовно обґрунтувати свою позицію про те, як саме він пропонує покращити медіацію як інструмент врегулювання публічно-правових спорів у сфері підприємництва? Адже пропозиція є цілком слушною, втім недостатньо змістовно розкритою.

5. Досить дивним є те, що автором в рамках Розділу 3 дисертації не було виділено окремий підрозділ, присвячений вдосконаленню правових та організаційних засад вирішення публічно-правових спорів у сфері підприємництва

Вищенаведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку якості виконаної дисертантом роботи і в певній мірі носять характер побажань.

Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє висвітлення у п'яти наукових статтях та тезах доповідей на трьох науково-практичних конференціях. Так, підсумки розроблення проблематики та відповідні висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 року), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 року), «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 4–5 червня 2025 року).

Автореферат дисертації повністю узгоджується зі змістом роботи та відображає її основні положення й результати. Дисертаційне дослідження та автореферат оформлені згідно з установленими вимогами. Порухень академічної доброчесності не зафіксовано. Зміст дисертації розкрито достатньо повно, а виклад положень ґрунтується на глибокому опрацюванні наукових джерел з обраної проблематики. Сформульовані автором висновки мають потенціал стати вагомим внеском у подальший розвиток національного адміністративного права.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції або вже використовуються, або ж можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – як основа для проведення подальших наукових досліджень, присвячених різним проблемним аспектам судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва; правотворчій діяльності – під час розроблення нових і

вдосконалення наявних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва; правозастосовній діяльності – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, які здійснюють судовий розгляд публічно-правових спорів у сфері підприємництва, а також правового статусу сторін відповідного спору; освітньому процесі – у межах підготовки навчально-методичних і лекційних матеріалів, а також навчальних посібників і підручників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Господарське право», «Господарський процес» тощо..

Отже, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Овчарова Андрія Вікторовича на тему: «Судовий розгляд публічно-правових спорів у сфері підприємництва» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу – встановити сутність і розкрити особливості судового розгляду публічно-правових спорів у сфері підприємництва, на основі чого надати обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері суспільного життя.

Виходячи із зазначеного, слід вказати, що дисертаційне дослідження повністю відповідає науковій спеціальності 12.00.07 та вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (08 – право).

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

ректор

Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка,
доктор юридичних наук, професор

Євген СОБОЛЬ